

ISLÁM (RLKA08)

Ústav religionistiky MUFF Brno
jarní semestr 2019

místnost: J507

čas: pátek 8:00–11:40

bloková výuka: 15. březen,

12. duben a 10. květen

Attila Kovács

CÍLE KURZU

Kurz poskytuje zevrubný přehled o islámu jako historicky třetím a nejmladším monoteistickým náboženství, vzešlém z prostředí semitské civilizace. Prostřednictvím periodizačního schématu podává obraz jeho historického vývoje a základních proměn – od jeho vzniku počátkem 7. století, přes vlastní komplikovanou přeměnu v rozsáhlý synkretický státní útvar v kontextu obecnějších dějin středověku, rozporuplnou éru stagnace, období střetu s evropským kolonialismem až po soudobou diferenciaci islámu na tradiční, reformistické, mystické a fundamentalistické varianty. Zvláštní pozornost se věnuje vstupu islámu do lokální i mezinárodní politiky jakožto autentického ideologického a státotvorného konceptu.

PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉHO ABSOLVOVÁNÍ A ZPŮSOB HODNOCENÍ

Písemný test:

Dva testy (termíny viz níže v harmonogramu), rozsah testů je určen s následnou literaturou:

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993. (a pozdější vydání)
Judaismus, křesťanství, islám, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství, Olomouc, 2003. (islámská část)

Podíl testu na celkovém hodnocení: pro kolokvium: **100%**, pro zkoušku: **50%**

Pro připuštění k ústní zkoušce je nutné získat z testů min. **60%** z celkového počtu bodů

Paralelně s výukou se budou konat nulté termíny obou testů. První test po 4. bloku z obsahu bloků 1.-2. a druhý test z obsahu bloku 3. po ukončení výuky.

O termínech průběžných testů budete včas informováni.

Ústní zkouška:

V rozsahu celého kurzu, na základě tematických okruhů (v studijních materiálech IS)

Podíl ústní zkoušky na celkovém hodnocení: **50%**

Celkové hodnocení:

A (100-93 %) B (92-85 %) C (84-78 %) D (77-69 %) E (68-60 %) F (59 % a méně)

HARMONOGRAM KURZU

1. blok – 15. 3. 2019

Úvod: harmonogram a rozsah kurzu, přehled základní literatury, úvod do problematiky.

Džáhilíja, prorok Muhammad a vznik islámu

Džáhilíja: Náboženské a společenské poměry, Mekka a Arabský poloostrov v před vnikem islámu.

Prorok Muhammad: Muhammadovi životopisy (*síra* a *magházi*) a kritika zdrojů. Muhammad jako člověk (jeho osoba, rodina, klan, kmen), posel (*rasúl*) a prorok (*nabí*), přijetí a osudy islámu v Mekce, první muslimové, *hidžra*. Muhammad jako sociální reformátor, voják, politik, náboženský reformátor a vůdce. Profilování islámu (*millat Ibráhím*), prorok a *umma* (*ansár* a *muhádžirún*, tzv. mečínská ústava), razie, boje, dobytí Mekky, poslední roky, smrt.

Islámské frakce, směry a proudy

Vývoj islámu po Muhammady smrti: tzv. správně vedení, nebo pravověrní kalifové, *ridda* a *fitna*. Sunnité (*ahl as-sunna wa džamá^c*), chárídžité (*chawáridž*) a ší^cité (*š^cat ^cAlí*), prvotní vývoj muslimské komunity.

Ší^ca (*š^cat ^cAlí*): *zajdíja* (ší^cité 5 imámů), *ismá^cílíja* (ší^cité 7 imámů) (*qarmatí*, *nizáíja* / „*asasíni*“), *ithná^cašarija* (ší^cité 12 imámů), „extrémisté“ / *ghulát* (*nusajríja* / *alawíja*, alevité, drúzové, jazídové, *ahl-e haqq* a jiní). Reformní skupiny (*ahmadíja*, *bábíja*).

2. blok - 12. 4. 2019

Korán a prorocká tradice

al-Qur'án al-karím: definice, vznik (a způsob zvěstování), struktura, forma, dynamika (problematika tzv. satanských veršů apod.), funkce a význam, problémy a proces kodifikace; výklad a způsob čtení, *tafsír*. Minulost a současnost Koránu, reálie.

Formování a zdroje prorocké tradice: *Sunna* a *hadíth*: struktura, funkce, proces tradování, sbírky, kritika a otázky důvěryhodnosti.

Islám jako nábožensko-právní systém

Základní principy a struktury islámské tradice.

A. Dogma (*^caqída*) a základní principy islámu (*usúl ad-dín*)

„kořeny“ (*usúl*) a „větve“ (*furú^c*) víry,

1. jednota (*tawhíd*): víra + „činy“,
2. prorocství (*nubuwwa*): islámské dějiny spásy, *millat Ibráhím*,
3. angeologie (*al-malá'ika*),
4. predestinace (*al-qadar*) a boží spravedlivost (*^cadl*),
5. den posledního soudu (*jawm ad-dín*) a vzkříšení (*ma^cád*),
6. imámát (*imáma*) – šestý, ší^citský princip.

B. Etika (*ádáb*)

C. Normy lidského chování:

- ^cibádát* (vztah člověk-Bůh), *mu^cámalát* (vztah člověk-člověk, rodinné, dědičné právo),
- ^cuqúbat* (zákazy a příkazy, trestní právo).

Fiqh a islámský právní systém: klasifikace lidských skutků (*fard / wádžib, mandúb, mubáh, makrúh, harám a halál*), základy *fiqhu*: Právní postupy (*qijás* – analogie, *idžmá‘* – konsensus, *ra’j* – osobní názor, *idžtihád* – vlastní rozhodnutí), *muqallid* a *mudžtahid*, právní školy (sunnitské: *hanafí, málíkí, šáfí‘í, hambalí*, ší‘itské: *dža‘farí, zajdí, ibadí*). Náboženští specialisté: *‘ulamá‘* a *fuqahá‘*, vývoj a proměny islámských struktur. Koránské školy, *madrasy* a univerzity, knihnice. Ší‘itské a sunnitské instituce. *Fatwá* a *muftí*.

Pět pilířů víry (*arkán ad-dín*)

1. vyznání víry (*šaháda*),
2. modlitba (*salát*),
3. půst (*saum / sijám*) v měsíci *ramadán*
4. almužna (*zakát a sadaqa*),
5. pouť (*hadždž*), velká a malá pouť do Mekky

3. blok - 10. 5. 2019

Islámská eschatologie a kosmologie

Stvoření světa a „islámské dějiny“, proroci, poslední soud, konec světa a Mahdí. Svět a jeho obyvatelé, nebo, země, peklo, ďáblové a *džinnové*, lidé, angelologie. Exkurze: Muhammad a jeho noční cesta a vystoupení do nebes (*al-‘isrá wa ‘l-mir‘ádž*).

Islámská filozofie

Směry a tendence v islámské filozofii (*falsafa*) a doktrinární rozvoj islámu: *mu‘tazila: qadarija* vrz. *džabrija*. Syntéze ortodoxie a filozofie: *al-Aš‘arí* a *al-Máturídí*. Filozofové na východě (*al-Kindí, ichwán as-safá‘*, *al-Farábí, Ibn Síná*) a na západě (*Ibn Tufajl, Ibn Rušd*).

Islámská mystika a lidový islám

Súfismus (*tasawwuf*) a cesty askeze (*zuhd*) a poezie, súfijské techniky a reálie, *taríqy*, *al-Halládž, Ibn al-‘Arabí*, súfijská poezie (*Háfez, Sá‘adí, Rúmí*); kult „svatých mužů“, amulety, magie apod.

Život a prostředí muslima, muslimské reálie

Od kolísky k hrobu, islám jako životný styl, životní zastávky (narosení, obřízka, svatba, smrt), náboženský kalendář a svátky.

Islámský reformizmus a islamizmus, islám na západě, islamofobie

Islámské „sociální hnutí“: *wahhábovské hnutí* a *Muhammad ibn ‘Abd al-Wahháb. Sanúsija* a *Muhammad ibn ‘Alí as-Sanúsí. Mahdíja* a *Muhammad Ahmad al-Mahdí. Nahda*: *Džamál ad-Dín al-Afghání, Muhammad ‘Abduh, Muhammad Rašíd Ridá*.

Islamizmus, islámský radikalizmus, fundamentalizmus, politický islám apod. Genealogie a hlavní směry islamizmu. Základní cíle a doktríny islamizmu, „islamizace společnosti“ (shora nebo zdola?), *da‘wa wa džihád* a „islámský řád“ (*nizám al-islámí*).

Hlavní seskupení a organizace islamizmu:

Asociace muslimských bratrů (*Džamá‘at al-ichwán al-muslimín*), Egypt: (*Hasan al-Banná*,

Sajjid Qutb, současnost). Skupiny „přímé akce“: *at-Takfír wa 'l-hidžra, Džamá'át islámíjja, al-Džihád*. Frakce bratrství v Sýrii, Jordánsku a Palestině.

Ší'itský islámský radikalismus, Irán: „Islámská revoluce“, *ájatolláh Rúholláh Chomejní a velájet-e faqih*, export revoluce, současní iránské „reformy“ a trendy. Libanon: hnutí *'Amal* a *Hizballáh*. Ší'a v Iráku.

Salafismus a džihádismus (od afgánských *mudžáhidů* přes al-Qá'ídu po Dá'íš).

Islám a Západ: orientalizmus a „střet civilizací“. Islám a muslimové v USA, Evropě, Československu, ČR a SR, Islámofobie.

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE

Primární / pramene

BAJÁTOVÁ, Moždeh, DŽAMNIJÁ, Mohammad Alí, *Příběhy z pouští a zahrad. Moudrosti a příběhy ze života nejznámějších súfijských mistrů*, Praha, Portál, 1999.

AL-GHAZÁLÍ, Abú Hámid, *Ghazálího výklenek světél*, Praha, Academia, 2012.

HAERI, Šajch Fadhlalla, *Základy islámu*, Praha, Votiba, 1996 = *Islám*, Bratislava, Ikar, 2000.

IBN ISHÁK, *Život Muhammada Posla Božieho*, (slov. trans. Ján Pauliny), Bratislava, 1967, 2003.

IBN RUŠD, Abú 'l-Walíd, *Rozhodné pojednání o vztahu náboženství a filosofie*, Praha, Academia, 2012.

IBN TUFÁJL, Abú Bakr, *Živý, syn bdícího*, , Praha, Academia, 2011.

AL-KISÁ'Í, Abú 'l-Hasan, *Kniha o počiatku a konci. Islámské mýty a legendy*, Bratislava, Tatran, 1980.

Korán, (czech trans. Ivan Hrbek), Praha, Odeon, 1972 a mnohé další vydání.

LANDOLT, Hermann & SHEIKH, Samira & KASSAM, Kutub (eds.), *An Anthology of Ismaili Literature: A Shi'í Vision of Islam*, London – New York, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2008.

AN-NAFZÁVÍ, Šejch sídí Muhammad, *Zahrada vůní pro potěšení mysli*, Praha, Dar Ibn Rushd, 2001.

Sekundární / literatura

BARŠA, Pavel, *Západ a islamizmus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno, CDK, 2001.

BERÁNEK, Ondřej & OSTŘANSKÝ, Bronislav (eds.), *Stíny minaretů. islám a muslimové jako předmět českých veřejných polemik*, Praha, Academia, 2016.

BERÁNEK, Ondřej & OSTŘANSKÝ, Bronislav (eds.), *Islámský stát. Blízký východ na konci časů*, Praha, Academia, 2016.

BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, Praha, Leges, 2013.

BRETT, Michael, FORMAN, Werner, *Mauri: Islám na Západe*, Bratislava, Tatran, 1989.

BUREŠ, Jaroslav & ČEJKA, Marek & DANIEL, Jan, *Muslimské bratrstvo v současnosti*, Praha, Academia, 2017.

CORNE, Patricia, COOK, Michael, *Hagarism: The Macing of the Islamic World*, Cambridge, Cambridge University Press, 1977.

COOK, Michael, *Muhammad*, Praha, Odeon - Argo, 1994.

CHITTICK, William C., *Science of the Cosmos, Science of the Soul: The Pertinence of Islamic Cosmology in the Modern World*, Oxford, Oneworld Publications, 2007.

CARDINI, Franco, *Evropa a islám*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

- COOK, David, *Studies in Muslim Apocalyptic*, Princeton – New Jersey, Darwin Press, 2002.
- DAFTARY, Farhad, *The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- DAFTARY, Farhad, *A History of Shi'i Islam*, London, I.B. Tauris, 2013.
- DAFTARY, Farhad & MISKINZODA, Gurdofarid (eds.), *The Study of Shi'i Islam: History, Theology and Law*, London, I. B. Tauris, 2014.
- DAKAKE, Maria Massi, *The Charismatic Community: Shi'ite Identity in Early Islam*, Albany, State University of New York Press, 2007.
- DELCAMBROVÁ, Anne-Marie, *Muhammad slovo Alláhovo*, Bratislava, Slovart, 1996.
- DENNY, Frederick M., *Islám a muslimská obec*, Praha, Prostor, 1998.
- DEÁK, Dušan & PIRICKÝ, Gabriel & SLOBODNÍK, Martin(eds.), *Súčasný podoby súfizmu od Balkánu po Čínu*, Bratislava, Univerzita Komenského, 2010.
- DEÁK, Dušan, *Indickí svätci medzi minulosťou a prítomnosťou*, Trnava, FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010.
- DROZDÍKOVÁ, Jarmila, *Lexikón islámu*, Bratislava, Kalligram, 2005.
- The Encyclopedia of Islam*, New Edition, 12 vols. + index, Leiden, E.J. Brill, 1986-2004.
- Encyclopaedia of the Qur'ān*, 6 vols., Leiden - Boston, E.J. Brill, 2001-2006.
- FILIU, Jean-Pierre, *Apokalypsa v islámu*, Praha, Volvox Globator, 2011.
- GEERTZ, Clifford, *Islam Observed. Religious Development in Morocco and Indonesia*, New Haven – London, Yale University Press, 1968.
- GOMBÁR, Eduard, *Úvod do dejín islámských zemí*, Praha, Najáda, 1994.
- HALLAQ, Wael B., *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2005.
- HILLENBRANDOVÁ, Carole, *Islám. Historie, súčasnosť a perspektívy*, Praha, Paseka, 2017.
- Judaismus, kresťanství, islám*, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- KAMALI, Mohammad Hashim, *Shari'ah Law: An Introduction*, Oxford, Oneworld, 2008.
- KEPEL, Gilles, *Boží pomsta. Kresťané, Židé a muslimové znovu dobývajú svet*, Brno, Atlantis, 1996.
- KLAPETEK, Martin, *Muslimské organizácie v Nemecku, Rakousku a Švýcarsku*, Brno, CKD, 2011.
- KOVÁCS, Attila, *Alláhovi bojovníci. Vizuálna kultúra radikálnych islámských hnutí*, Bratislava, Chronos, 2009.
- KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993.
- KROPÁČEK, Luboš, *Islám a Západ*, Praha, Vyšehrad, 2002.
- KROPÁČEK, Luboš, *Súfismus: Dejiny islámskej mystiky*, Praha, Vyšehrad, 2008.
- LANGE, Christian, *Paradise and Hell in Islamic Traditions*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2016.
- LEWIS, Bernard, *Kde se stala chyba? Vliv Západu na Střední Východ a jeho následná odpověď*, Praha, Volvox Globator, 2003 a 2016.
- MALECKÁ, Jana, *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, Brno, Masarykova univerzita - Filozofická fakulta - Ústav evropské etnologie, 2014.
- MALIK, Zafar Abbas & SARDAR, Ziauddin, *Islám*, Praha, Portál, 2004.
- MAREŠ, Miroslav a kol., *Ne islámu! Protiislámská politika v České republice*, Brno, CDK, 2015.
- MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- MENDEL, Miloš, *Islám jako nepřítel? Eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*, Brno, Masarykova univerzita, 2014.

- MENDEL, Miloš, *Muslimové a jejich svět. O víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*, Praha, Dingir, 2015.
- MENDEL, Miloš & KOUŘILOVÁ, Iveta (eds.), *Cesta k prameni. Fatvy islámských učenců k otázkám všedního dne*, Praha, OÚ AV ČR, 2003.
- MENDEL, Miloš & OSTRÁNSKÝ, Bronislav & RATAJ, Tomáš, *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, Praha, Academia, 2008.
- MÜLLER, Zdeněk, *Islam, historie a současnost*, Praha, Svoboda, 1997.
- NASR, Seyyed Hossein & LEAMAN, Oliver (eds.), *History of Islamic Philosophy*, London – New York, Routledge, 1996.
- NOVÁKOVÁ, Nea, *Předislamští Arabové*, Praha, SPN, 1969.
- The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, 4 vols., New York, Oxford University Press, 1995.
- OBUCHOVÁ, Ľubica (ed.), *Variace na Korán. Islám v diaspoře*, Praha, OÚ AV ČR, 1999.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav, *Dokonalý člověk a jeho svět islámské mystiky*, Praha, OÚ AV ČR, 2004.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav, *Hledání skrytého pokladu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav, *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, Praha, Libri, 2009.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav, *Atlas muslimských strašáků aneb vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*, Praha, Academia, 2014.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav (ed.), *Smrt, hroby a záhroby v islámu. Poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*, Praha, Academia, 2014.
- OSTŘÁNSKÝ, Bronislav (ed.), *Islamofobie po česku: Český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*, Praha, Vyšehrad, 2018.
- PETRÁČEK, Karel, *Islám a obraty času*, Praha, Orbis, 1969.
- PETRÁČEK, Karel, HRBEK, Ivan, *Muhammad*, Praha, Orbis, 1967.
- RENARD, John, *The A to Z of Sufism*, Lanham – Plymouth, The Scarecrow Press, 2009.
- ROBINSON, Francis, *Svět islámu*, Praha, Knižní klub, 1996.
- ROSEN, Lawrence, *The Justice of Islam. Comparative Perspectives on Islamic Law and Society*, Oxford – New York, Oxford University Press, 2000.
- ROVENSKÝ, Jan, kol., *Mezi mýty a minarety: Kmoníček, Mendel, Pelikán a Tureček v rozhovorech o islámu a muslimském světě*, Praha, Filosofia 2018.
- SAID, Edward W., *Orientalismus*, Praha, Paseka, 2006.
- SCHIMMEL, Annemarie, *The Mythical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, University of North California Press, 1975.
- SOBHANI, Ayatollah Ja'far, *Doctrines of Shi'i Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*, New York – London, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2001.
- TAUER, Felix, *Svět islamu. Jeho dějiny a kultura*, Praha, Odeon, 1984, 2007.
- TOPINKA, Daniel (ed.), *Muslimové v Česku. Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*, Praha, Barrister & Principal, 2016.
- VESELÝ, Rudolf, *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století*, 2 vols., Praha, Karolinum, 1991.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk (ed.), *Apokalypsa nebo transformace? Mileniální koncepce v minulosti i současnosti*, Praha, Dingir, 2014.
- WAARDENBURG, Jacques, *Islam. Historical, Sociological and Political Perspectives*, Berlin – New York, Walter de Gruyter, 2002.
- EL-ZEIN, Amira, *Islam, Arabs, and the Intelligent World of the Jinn*, Syracuse - New York, Syracuse University Press, 2009.